

7. Rybalka V. V. Teoriya osobystosti u vitchyznyaniy psichologii : navch. posibnyk / V. V. Rybalka. – K. : IPPPO APN Ukrayiny, 2006. – 530 s.

O.G. Kovalenko. Personal and communicative approach in justifying of interpersonal communication of elderly people. *The major methodological approaches in the studying of personality and communication have been analyzed in the article, the specifics of use of personal and communicative approach have been justified. It is essential in the studying of interpersonal communication of elderly people. The basis of this approach is the systematic approach of B. F. Lomov, personal approach of I. D. Bekch and interpersonal communication theory of B. G. Ananiev, B. D. Paryhin, A. A. Bodalev, V. N. Myasishev, G. M. Andreeva, V. N. Kunitsyna.*

The personality of older people shall be regarded as an subject of subject-centered communication and conscious activity that is dynamic unity, interrelated system of different mental processes and properties. This system is always dynamic and sustainable. This enables self-adjustment and self-perfecting. Personality development of elderly people is predetermined by past but directed towards the future. Features of persons in this age are the result and consequence of previous existence. The interpersonal communication is an important factor which influences the whole process of personal development in old age. As a result of this communication the emotional relationship are forming between people.

The principles of personal and communicative approach have been characterized: general scientific (objectivity, determinism, unity of mind and action, principle of development, activity, humanism) and those that are important for study (integrity and consistency, variability, individual freedom of expression in the process of interpersonal communication).

Personal and communicative approach allows us to prove a psychological model of interpersonal communication of elderly people. On this basis the basic conditions, methods and techniques of interpersonal communication diagnostic as well as other components of the psyche of elderly people can be determined.

Key words: *personal and communicative approach, systematic approach, elderly people, interpersonal communication, personality.*

Отримано: 22.02.2015 р.

УДК 159.954-057.874

Л.Д. Коняєва, О.О. Тестерєва

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Л.Д. Коняєва, О.О. Тестерєва. Особливості творчих здібностей молодших школярів. Досліджено особливості творчих здібностей молодших школярів. Виявлено, що загальна креативність, продуктивність, гнучкість і оригінальність мислення в більшості молодших школярів були в межах норми, але вони поверхово виконували поставлені завдання. У значної кількості дітей був середній і високий рівень вербальної фантазії, самооцінки, творчих, пізнавальних, мотиваційних і лідерських характеристик, але в частини дітей виявлено низькі показники цих характеристик, низька або завищена

самооцінка. Встановлено прямі взаємозв'язки загальної креативності з вербальною фантазією, самооцінкою, мотиваційними, пізнавальними й творчими характеристиками дітей.

Ключові слова: творчі здібності, креативність, молодший шкільний вік, творча уява, оригінальність, продуктивність та гнучкість мислення, вербальна фантазія, самооцінка, поведінкові характеристики молодших школярів.

Л.Д. Коняева, О.А. Тестерева. Особенности творческих способностей младших школьников. Исследованы особенности творческих способностей младших школьников. Выявлено, что общая креативность, продуктивность, гибкость и оригинальность мышления у большинства младших школьников были в пределах нормы, однако они поверхностно выполняли поставленные задачи. У значительного числа детей был средний и высокий уровень вербальной фантазии, самооценки, творческих, познавательных, мотивационных и лидерских характеристик, но у части детей выявлены низкие показатели этих характеристик, низкая или повышенная самооценка. Установлены прямые взаимосвязи общей креативности с вербальной фантазией, самооценкой, мотивационными, познавательными и творческими характеристиками детей.

Ключевые слова: творческие способности, креативность, младший школьный возраст, творческое воображение, оригинальность, продуктивность и гибкость мышления, вербальная фантазия, самооценка, поведенческие характеристики младших школьников.

Постановка проблеми. Постійні зміни в сучасному суспільстві збільшують потребу в різнобічно розвинутих особистостях, здатних креативно мислити та продукувати оригінальні, новітні ідеї. Тому сучасна психолого-педагогічна наука орієнтована на знаходження ефективних шляхів формування активної, ініціативної, неординарної особистості, здатної самостійно орієнтуватися в різній інформації, знаходити нестандартні рішення для виходу зі складних ситуацій. Підготовка такої особистості – це компетенція системи освіти, яка на сьогодні відчуває гостру потребу в реформуванні.

Новітня освіта має давати людині базу для формування фантазії та уяви, стимулювати потребу в постійному пошуку нових знань і рішень. Проте сучасні психологи й педагоги все частіше стикаються з обмеженістю уяви, шаблонністю дій школярів, що може заважати подальшій реалізації їхнього творчого потенціалу, оскільки передумови для розвитку творчих здібностей закладаються ще в дитинстві. Періодом інтенсивного креативного становлення особистості дитини вважають молодший шкільний вік, що є сенситивним для розвитку творчої уяви. У цьому віці під впливом навчальної діяльності інтенсивно розвивається пізнавальна сфера дитини, поступово диференціюються навчальні інтереси, починають формуватися спеціальні здібності, молодші школярі відкриті до нової інформації, допитливі. Усе це актуалізує вивчення особливостей творчих здібностей

саме в цьому віковому періоді, оскільки дає можливість знайти дієві засоби для формування творчої особистості.

Дослідженням творчості та творчих здібностей у різних аспектах займалися вітчизняні й зарубіжні науковці. Зокрема, поняття творчості, творчої особистості та творчих здібностей, їхні види та зміст, сутність творчого мислення розкривали в своїх працях Дж. Гілфорд, П. Торренс, С.А. Медник, А. Маслоу, Л.С. Виготський, В.М. Дружинін, Я.О. Пономарьов, Д.Б. Богоявленська, В.О. Моляко, О.Л. Туриніна, В.В. Рибалко та ін. Умови і чинники, що впливають на прояв і розвиток творчих здібностей особистості, вивчали М. Глейтман, І. М. Назаренко, В.М. Дружинін, О.П. Сергієнкова, Л.О. Туриніна та ін. Дослідженням дитячої обдарованості, творчості та уяви, особливостей розвитку творчих здібностей молодших школярів займались Л.С. Виготський, Б.М. Теплов, Н.С. Лейтес, В.М. Дружинін, В.Д. Шадріков, Д.Б. Богоявленська, Є.Л. Яковлева та ін.

Тобто науковці досить зацікавлені проблемою творчих здібностей особистості, однак досі не вироблено єдиного погляду на їх зміст, мало вивчено їхні особливості в молодшому шкільному віці, зокрема чинники, які впливають на їх прояв і формування, особистісні якості, які сприяють кращій реалізації творчого потенціалу дитини. Дослідження цих питань сприятиме поглибленню розуміння особливостей вікового становлення творчої особистості, знаходженню ефективних шляхів розвитку творчих здібностей молодших школярів, розробці та впровадженню дієвих програм їх творчого розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій з означеної проблеми показує, що сучасні дослідники творчих здібностей розуміють їх по-різному, а саме: 1) як синтез властивостей і рис характеру особистості, що характеризує ступінь їх відповідності до вимог певного виду навчально-творчої діяльності, які обумовлюють рівень її результативності (В.О. Моляко, О.Л. Музика) [4]; 2) як сплав різних якостей, що визначаються, насамперед, особливостями творчого мислення, в основі якого лежить дивергентне мислення (І.О. Середа) [11]. О.Л. Туриніна зауважує, що окремі здібності, які слід розрізняти в психологічному портреті науковця чи художника, виявляються властивим йому цілісним ставленням до світу, й завдяки цьому вони стають здібностями до творчості [12].

У психології також вживають поняття креативності, під яким часто розуміють загальну здатність до творчості, перетворень, що виявляється в різних сферах активності й розглядається як відносно незалежний чинник обдарованості. Є.П. Ільїн вважає її здатністю людини породжувати незвичайні ідеї, знаходити оригінальні рішення, відхилятися від стереотипних способів і схем мислення [5].

Отже, творчі здібності – сукупність індивідуально-психологічних якостей людини, в основі яких лежить дивергентне мислення, які характе-

ризують цілісний світогляд особистості та спонукають її до творчої діяльності.

І.О. Серета, О.Л. Туриніна та ін. вказують на такі структурні компоненти творчих здібностей: 1) знання, вміння, навички, реалізовані в конкретній діяльності; 2) психічні процеси – увага, мислення та його якості, відчуття, пам'ять, емоції, воля; 3) розумові здібності; 4) мотивація, інтереси та нахили [11; 12]. О.Л. Туриніна зазначає, що основою для формування творчих здібностей особистості більшість психологів вважають здатність до передбачення, швидкість мовлення, легкість генерування ідей, гнучкість мислення, здатність до аналізу й синтезу, готовність пам'яті, здатність до цілісного сприйняття та перенесення досвіду, зіркість у пошуку проблем, здатність до доробки [12]. Серед компонентів творчих здібностей науковці також часто виділяють мотиваційно-творчу активність і спрямованість особистості, інтуїцію та здібності до самоуправління творчою діяльністю.

Прояв і становлення творчих здібностей також пов'язані зі сформованістю низки рис особистості, серед яких Д.Б. Богоявленська [1], В.М. Дружинін [3] та ін. виділяють сміливість, незалежність суджень, схильність до заперечення звичного, оригінальність, розумову відкритість, чутливість до нового, високу толерантність до невизначених ситуацій, ініціативність, інтенсивну пошукову мотивацію, схильність до самоактуалізації, впевненість у собі, схильність до ризику, енергійність, зацікавленість, інтуїтивність, спостережливість та ін. До внутрішніх чинників, які впливають на формування та реалізацію творчого потенціалу особистості, І.М. Назаренко відносить природні передумови (загальна обдарованість, нахили); досвід (знання, вміння, навички); характерологічні особливості (самостійність, ініціативність, вольові якості); мотивацію [10].

З'ясовано, що молодший шкільний вік є найсприятливішим періодом для формування творчих здібностей, що пов'язано з активним розвитком у дітей уваги, з проявами вміння спостерігати, порівнювати, критично оцінювати. Ще Г.С. Костюк зазначав, що з приходом дитини в школу під впливом навчання починається перебудова всіх її свідомих процесів, надбання нею якостей, властивих дорослим. У молодшому шкільному віці закріплюються й розвиваються основні людські характеристики пізнавальних процесів, які з "натуральних" до кінця цього періоду повинні стати "культурними", тобто перетворитися на вищі психічні функції, довільні й опосередковані.

На основі аналізу праць ряду науковців (В.А. Крутецький, О.В. Морозова та ін.) визначено важливі для становлення творчих здібностей молодших школярів вікові тенденції в розвитку їх пізнавальної сфери, які відбуваються переважно під впливом навчання: 1) розвиток здатності до словесно-логічного мислення, зв'язного мовлення, міркування; 2) розвиток довільної уваги, вдосконалення репродуктивної уваги, поступовий її

перехід до творчої; 3) зростання ролі й питомої ваги словесно-логічного, смислового запам'ятовування; 4) перебудова сприйняття, яке стає цілеспрямованою, керованою діяльністю, поглиблюється, набуває характеру спостереження; 5) поступова диференціація навчальних інтересів і початок формування здатностей школярів у різних галузях [7; 9]. С.Ю. Лазарева, О.Ю. Фатеева зауважують, що більшу частину своєї активної діяльності молодші школярі здійснюють за допомогою уяви, яка є психологічною основою їхньої творчої діяльності [8]. О.В. Морозова вказує, що впродовж молодшого шкільного віку спостерігається позитивна динаміка творчої уяви, розвивається здатність детально пропрацювати свої ідеї, довести задумане до кінця, надати закінченість створюваним образам. Також поступово розвивається творча ініціатива учнів, що виявляється в здатності до пошуку творчих рішень [9].

Л. Яременко зазначає, що в початковій школі формується "культурна" креативність: замість дитячої з'являється принципово інша креативність – складне утворення, в якому особистісні особливості своєрідно поєднуються з деякими характеристиками пізнавальних потреб і когнітивної діяльності [13].

В.В. Григор'єва визначила такі основні чинники, що впливають на рівень сформованості творчих здібностей у молодших школярів: наявність цікавості до навчальних предметів художнього спрямування, потреба в творчій діяльності, бажання займатися нею, наявність творчих мотивів; емоційна активність, мотивація та схвалення, ступінь усвідомленості й оволодіння прийомами мисленнєвої діяльності, вміння виділити пізнавальне завдання, здійснювати перенесення досвіду в творчу діяльність, темп та інтенсивність перебігу діяльності, ініціативність у розв'язанні творчих завдань, ступінь виявлення якостей розуму (самостійності, швидкості, послідовності); рівень особистісної рефлексії (самооцінка, самоконтроль); продуктивність і ступінь розвитку "почуття новизни" (гнучкість, оригінальність мислення) [2]. Л.Г. Карпова вказує на такі показники розвитку творчих здібностей молодших школярів: оригінальність, абстрактність назви (здатність трансформації образної інформації в словесну), швидкість творчого мислення (продукування великої кількості осмислених ідей), невербальна уява, наочно-образне мислення, позитивне емоційне ставлення до творчого вчителя, емоційні переживання дитини в процесі творчої діяльності та творча мотивація [6].

Отже, науковці вказують на важливу роль творчого мислення та його якостей, уяви й фантазії, творчих та пізнавальних мотивів й активності, рівня самооцінки для розвитку творчих здібностей молодших школярів, що дало нам підстави орієнтуватися на ці показники в емпіричному дослідженні.

Мета нашого дослідження – дослідити особливості творчих здібностей молодших школярів та характер їхнього взаємозв'язку з поведінковими характеристиками й самооцінкою дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпіричне дослідження проводилось на базі Петрівської ЗОШ 1-3 ст. у с. Петрівське Києво-Святошинського району Київської області в 2013 році. У ньому брали участь молодші школярі віком 8-10 років, усього 45 осіб, а також класні керівники двох класів для оцінки поведінкових характеристик дітей. У дослідженні використовувались методи теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури, тестування з використанням тесту креативності Е. Торренса, методики "Вербальна фантазія", "Який Я?" та шкала рейтингу поведінкових характеристик обдарованих дітей Рензуллі, методи математико-статистичної обробки та якісної інтерпретації отриманих даних.

Дослідження показало, що в більшості школярів за показниками загальної креативності, продуктивності, оригінальності та гнучкості були результати в межах норми (табл. 1), що свідчить про їхню здатність виконувати поставлені завдання, досить швидко перемикаючись з одного завдання на інше, продукувати нові ідеї шляхом перетворення наявних моделей. Але показник розробленості в переважній більшості дітей був нижчим норми, й лише в 13,3% осіб – у межах норми. Отже, більшість дітей схильна поверхово виконувати завдання, що пояснюється віковими особливостями розвитку пізнавальних процесів у молодшому шкільному віці.

Таблиця 1

Особливості загальної креативності та її показників у молодших школярів

Рівень прояву показника	Продуктивність	Гнучкість	Оригінальність	Розробленість	Загальна креативність
	Кількість осіб у %				
Нижче норми	0	2,2	8,9	86,7	0
Норма	100	97,8	84,4	13,3	100
Вище норми	0	0,0	6,7	0,0	0

Встановлено, що в більшості дітей (66,7%) був середній рівень вербальної фантазії (табл. 2), тобто вони не дуже швидко продукують нові образи, створюють нові ідеї як перетворення старих, оперують невеликою кількістю персонажів, помірно деталізують свої розповіді, емоційний фон яких не відзначається яскравою виразністю. Це, на наш погляд, пов'язано зі стандартизацією навчання в сучасній школі, малою кількістю творчих завдань.

6,7% дітей мали низький рівень вербальної фантазії, а отже, вони дуже важко створюють нові образи, що можуть бути лише переробкою старих ідей, майже не проявляють емоцій при створенні нових ідей. Проте більше чверті школярів мали високий та дуже високий рівні вербальної фантазії (див. табл. 2), тобто вони здатні створювати незвичайні, оригінальні образи, схильні деталізувати свої розповіді, мають багату фантазію.

Таблиця 2

Особливості вербальної фантазії та самооцінки в молодших школярів

Рівень прояву показника	Вербальна фантазія	Самооцінка
	Кількість осіб у %	
низький	6,7	2,2
середній	66,7	73,3
високий	20	17,8
дуже високий	6,7	6,7

Більшість школярів (73,3%) мали середню самооцінку (див. табл. 2), тобто вони досить позитивно оцінюють себе, проте їм властива певна невизначеність в оцінці себе. У 17,8% школярів виявлено високий рівень самооцінки (див. табл. 2), що відповідає віковим нормам. Такі діти, як правило, активні, досить самостійні, впевнені в собі, вибирають завдання, відповідні їхнім можливостям, мотивовані на успіх. Також у частини дітей було виявлено низьку або завищену самооцінку (див. табл. 2). Для перших властива невпевненість у собі, підвищена самокритичність, тривожність; боязкість; такі діти вибирають легкі завдання, бояться втратити свій успіх. Діти із завищеною самооцінкою схильні переоцінювати свої можливості, результати навчальної діяльності, особисті якості; вони самовпевнені й зарозумілі.

У більшості школярів, за оцінкою вчителів, був середній рівень виразності поведінкових характеристик (табл. 3), тобто вони помірно активні, наполегливі, допитливі, досить спостережливі, володіють достатніми знаннями з різних тем, здатні висувати цікаві рішення проблем, але не завжди оригінальні в шляхах їх вирішення; помірно самостійні, іноді потребують допомоги вчителя, у них помірно виражені пізнавальні мотиви та лідерські якості.

Таблиця 3

Особливості виразності поведінкових характеристик молодших школярів за оцінкою класних керівників

Рівень прояву показника	Пізнавальні	Мотиваційні	Лідерські	Творчі
	Кількість осіб у %			
Низький	15,6	22,2	4,4	15,6
Середній	68,8	66,7	82,2	66,7
Високий	15,6	11,1	13,3	17,7

У помітної частини дітей був високий рівень поведінкових характеристик (див. табл. 3), тобто вони мають високу пізнавальну активність, ерудовані, допитливі, спостережливі, кмітливі, самостійні, наполегливі, мають виразний пізнавальний інтерес, пропонують велику кількість ідей

чи рішень проблем, оригінальні відповіді на питання, вони схильні до фантазування й вільного самовираження, мають виразні лідерські якості.

Однак 15,6% школярів мали низьку виразність творчих та пізнавальних характеристик. Ці діти недостатньо активні та допитливі, їхні відповіді шаблонні, вони схильні запам'ятовувати й відтворювати готові знання, застосовувати їх за зразком. Причиною низької виразності у них пізнавальних характеристик може бути недостатня навчальна мотивація, що формується в цьому віці, а пізнавальний інтерес є її складовою частиною. Це підтверджується й тим, що 22,2% дітей мали низький рівень мотиваційних характеристик.

Кореляційний аналіз (за критерієм Пірсона) показав, що загальна креативність школярів взаємопов'язана з продуктивністю ($r = 0,474$), гнучкістю ($r = 0,491$) й оригінальністю мислення ($r = 0,737$), з вербальною фантазією ($r = 0,414$), самооцінкою ($r = 0,317$), пізнавальними ($r = 0,356$), мотиваційними ($r = 0,385$) і творчими характеристиками ($r = 0,283$). Зі свого боку, продуктивність мислення теж взаємопов'язана з самооцінкою ($r = 0,291$), вербальною фантазією ($r = 0,329$), мотиваційними ($r = 0,376$) і творчими характеристиками ($r = 0,247$) (табл. 4).

Таблиця 4

Кореляційні взаємозв'язки між показниками креативності, вербальної фантазії, самооцінки й поведінковими характеристиками молодших школярів

Показники	продуктивність	розробленість	загальна креативність	вербальна фантазія	Поведінкові характеристики			
					пізнавальні	мотиваційні	лідерські	творчі
гнучкість	0,187	-0,211*	0,491**	0,037	0,123	0,286**	0,044	-0,017
оригінальність	0,144	0,00008	0,737**	0,421**	0,283**	0,252**	-0,094	0,313**
розробленість	0,054	1	0,112	0,003	0,064	-0,076	-0,093	0,224*
загальна креативність	0,474**	0,112	1	0,414**	0,356**	0,385**	-0,134	0,283**
вербальна фантазія	0,329**	0,002	0,414**	1	0,127	0,478**	0,008	0,345**
пізнавальні х-чи	0,118	0,064	0,356**	0,127	1	0,104	-0,239*	0,254**
мотиваційні х-чи	0,376**	-0,076	0,385**	0,478**	0,104	1	0,422**	0,198
лідерські х-чи	0,143	-0,093	-0,134	0,008	-0,239*	0,422**	1	-0,190
творчі х-чи	0,247*	0,224*	0,283**	0,345**	0,254**	0,198	-0,190	1
самооцінка	0,291**	0,349**	0,317**	0,221*	0,082	0,444**	0,224*	0,079

Примітка: * – значущий кореляційний зв'язок при $p=0,05$; ** – значущий кореляційний зв'язок при $p=0,01$.

Отже, молодші школярі з вищим рівнем креативності мають вищу оригінальність, гнучкість і продуктивність мислення, розвинуту вербальну фантазію, вищий рівень самооцінки, мотиваційних, пізнавальних та творчих характеристик. При цьому продуктивність мислення вища в дітей з

добре розвинутою вербальною фантазією, творчими здібностями, виразною мотивацією, більш позитивною оцінкою себе.

Встановлено, що молодші школярі з кращою гнучкістю мислення краще мотивовані на діяльність, але мають нижчу розробленість мислення, а діти з нижчою розробленістю мають нижчу самооцінку й творчі характеристики. Молодші школярі з вищою оригінальністю мислення мають вищий рівень креативності, вербальної фантазії, пізнавальних, мотиваційних і творчих характеристик, а діти з кращою вербальною фантазією креативніші, більш продуктивно та оригінально мислять, у їхній поведінці більше творчих ознак, вони краще мотивовані на діяльність, позитивно оцінюють себе (див. табл. 4).

А молодші школярі з вищою самооцінкою й мотивацією мають кращі лідерські якості. Проте в дітей з більш виразними лідерськими якостями менш розвинені пізнавальні характеристики, а в дітей з менш виразними пізнавальними характеристиками менш виразні творчі риси (див. табл. 4). Це може бути пов'язано з тим, що діти-лідери більше зацікавлені в соціальній реалізації, комунікабельні та відкриті більше до спілкування, ніж до отримання нових знань, тоді як діти, що прагнуть засвоювати нові знання, готові створювати щось нове.

Висновки. Отримані емпіричні дані відбивають особливості творчих здібностей молодших школярів, які полягають у тому, що діти з розвинутою креативністю мають вищий рівень оригінальності, продуктивності та гнучкості мислення, вербальної фантазії, самооцінки, мотиваційних, пізнавальних і творчих характеристик. Тому, на нашу думку, зазначені показники є важливими чинниками, що впливають на прояв і формування творчих здібностей молодших школярів. Причому в більшості досліджуваних вони сягали середнього рівня, а в помітній кількості дітей – високого, що свідчить про їх достатню пізнавально-творчу активність, добре розвинуту фантазію, здатність висувати нові, оригінальні ідеї, рішення питань, наявність достатньо розвинутого пізнавального мотиву. Але в більшості молодших школярів виявлено недостатню розробленість мислення, в помітній частині дітей недостатньо розвинена оригінальність, вербальна фантазія, пізнавальні, творчі й мотиваційні характеристики, а в деякого з них була низька або завищена самооцінка. Усе це може заважати реалізації їхнього творчого потенціалу та вказує на необхідність цілеспрямованого розвитку якостей мислення, творчої уяви, адекватного позитивного самосприйняття, впевненості в собі, потреби в пізнанні нового, а також стимуляції пізнавального інтересу, мотивації до різних видів творчої діяльності з метою розвитку творчих здібностей молодших школярів, виходячи з розуміння характеру виявлених нами взаємозв'язків.

Подальшою перспективою дослідження є розробка та впровадження спеціальної програми з розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей : учебное пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / Д.Б. Богоявленская. – М. : ИЦ "Академия", 2002. – 320 с.
2. Григор'єва В.В. Діагностика рівня сформованості компонентів творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності / В.В. Григор'єва // Зб. наук. пр. Бердянського держ. пед. ун-ту (Педагогічні науки). – 2008. – №4. – С. 164-175.
3. Дружинин В.Н. Психология творчества / В.Н. Дружинин // Психологический журнал. – 2005. – Т. 26. – №5. – С. 10-109.
4. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / [ред. В.О. Моляко, О.Л. Музика]. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.
5. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 434 с.
6. Карпова Л. Г. Развитие творческих способностей младших школьников во внеучебной деятельности : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. психол. наук : спец. 19.00.07 "Педагогическая психология" / Л. Г. Карпова. – М., 2011. – 23 с.
7. Крутецкий В. А. Психология : учебник [для учащихся пед. училищ] / В.А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1980. – 352 с.
8. Лазарева С.Ю. Развитие творческих способностей ребенка младшего школьного возраста / С.Ю. Лазарева, О.Ю. Фатеева [Электронный ресурс] : Фестиваль педагогических идей "Открытый урок". – Режим доступа : <http://festival.1september.ru/articles/313562/>
9. Морозова О. В. Творческое воображение в младшем школьном возрасте [Электронный ресурс] : м-лы XX Междунар. заочной науч.-практ. конф. "Инновации в науке"). – Новосибирск : Изд. "СибАК", 2013. – С. 71-77. – Режим доступа : <http://sibac.info/index.php>
10. Назаренко І.М. Проблема творчого потенціалу особистості на сучасному етапі розвитку освіти та науки / І.М. Назаренко // Вісник Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка. – 2010. – №53. – С. 179-182.
11. Серeda І.О. Творчі здібності людини: визначення, сутність, структура / І.О. Серeda // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – №4. – С. 111-113.
12. Туриніна О.Л. Психологія творчості : [навч. посіб.] / О. Л. Туриніна. – К. : МАУП, 2007. – 160 с.
13. Яременко Л. Вікові особливості формування творчих здібностей особистості / Л. Яременко // Вісник інституту розвитку дитини. – Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія : зб. наук. праць. – Вип. 15 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 13-145.

Spisok vikoristanih dzherel:

1. Bogojavlenskaja D.B. *Psychologyja tvorcheskyh sposobnostej: uchebnoe posobyje [dlja stud. vussh. ucheb. zavedenyj]* / D.B. Bogojavlenskaja. – M. : YC "Akademyja", 2002. – 320 s.
2. Grygor'jeva V.V. *Diagnostyka rivnja sformovanosti komponentiv tvorchogo myslennja uchniv pochatkovoii' shkoly v procesi mystec'koi' dijal'nosti* / V.V. Grygor'jeva // *Zb. nauk. pr. Berdjans'kogo derzh. ped. un-tu (Pedagogichni nauky)*. – 2008. – №4. – S. 164-175.
3. Druzhynyn V.N. *Psychologyja tvorchestva* / V.N. Druzhynyn // *Psychologicheskij zhurnal*. – 2005. – T. 26. – №5. – S. 10-109.
4. *Zdibnosti, tvorchist', obdarovanist': teorija, metodyka, rezul'taty doslidzhen'* / [red. V.O. Moljako, O.L. Muzyka]. – Zhytomyr : Ruta, 2006. – 320 s.
5. Yl'yn E.P. *Psychologyja tvorchestva, kreatyvnyosti, odarennyosti* / E. P. Yl'yn. – SPb. : Pyter, 2009. – 434 s.
6. Karpova L. G. *Razvytye tvorcheskyh sposobnostej mladshyh shkol'nykov vo vneuchebnoj dejatel'nosti : avtoref. dys. na soyskanye uchenoj stepeny kand. psihol. nauk : spec. 19.00.07 "Pedagogicheskaja psychologyja"* / L. G. Karpova. – M., 2011. – 23 s.
7. Kruteckij V. A. *Psychologyja : uchebnyk [dlja uchashhysja ped. uchyl'ishh]* / V.A. Kruteckij. – M. : Prosveshhenye, 1980. – 352 s.
8. Lazareva S.Ju. *Razvytye tvorcheskyh sposobnostej rebenka mladshogo shkol'nogo vozrasta* / S.Ju. Lazareva, O.Ju. Fateeva [Elektronnyj resurs]: *Festyval' pedagogicheskych ydej "Otkrytyj urok"*. – Rezhym dostupa : <http://festival.1september.ru/articles/313562/>
9. Morozova O. V. *Tvorcheskoe voobrazhenye v mladshem shkol'nom vozraste [Elektronnyj resurs] : m-ly XH Mezhdunar. zaochnoj nauch.-prakt. konf. "Ynnovacy v nauke"*. – Novosybyrsk : Yzd. "SybAK", 2013. – S. 71-77. – Rezhym dostupa : <http://sibac.info/index.php>
10. Nazarenko I.M. *Problema tvorchogo potencialu osobystosti na suchasnomu etapi rozvytku osvity ta nauky* / I.M. Nazarenko // *Visnyk Zhytomyr'skogo derzh. un-tu imeni Ivana Franka*. – 2010. – №53. – S. 179-182.
11. Sereda I.O. *Tvorchi zdibnosti ljudy: vyznachennja, sutnist', struktura* / I.O. Sereda // *Pedagogika, psychologyja ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannja i sportu*. – 2009. – №4. – S. 111-113.
12. Turynina O.L. *Psychologyja tvorchosti : [navch. posib.]* / O. L. Turynina. – K. : MAUP, 2007. – 160 s.
13. Jaremenko L. *Vikovi osoblyvosti formuvannja tvorchyh zdibnostej osobystosti* / L. Jaremenko // *Visnyk instytutu rozvytku dytyny*. – Serija : *Filosofija. Pedagogika. Psychologyja : zb. nauk. prac'*. – Vyp. 15 / *Nac. ped. un-t im. M. P. Dragomanova*. – K. : Vyd-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2011. – S. 13-145.

L.D. Konyaeva, O.O. Testerieva. Peculiarities of Creative Abilities of Primary School Children. The actual problem of peculiarities of creative abilities of primary school children is reflected in the article. The concept of creative abilities was analyzed, their structural elements were defined, and age trends in the development of the cognitive areas that are important for expression and formation of creative abilities of primary school children as well as the main factors affecting the level of development of creative abilities at this age were defined.

It was found that the period of the primary school is the most favorable time of formation and development of these skills while children's studying influences the rebuilding of all cognitive processes, development of verbal and logical thinking, ability of reflection, critical evaluation, improvement of reproducing; the imagination changes its form for creative one. Empirically it was found that the general creativity and its parameters such as productivity, flexibility, originality of the majority of junior school children were within the normal limits. However, most children are inclined to perform tasks rather superficially, and some of them have poor originality. Most children have average verbal imagination, average creative, cognitive, motivational and leadership characteristics, medium and high self-rating creating a sufficient basis for further development of their creative abilities. More than a quarter of junior schoolchildren had a high and very high level of verbal fantasy. However, the significant proportion of children had low cognitive, motivational and creative characteristics, low and high self-rating, that may affect the expression of their creativity unfavorable.

Correlation analysis showed that children with advanced creativity had higher level of verbal imagination, self-rating, motivation, cognitive and creative characteristics that should be considered in the future while making programs for the development of creative abilities of primary school children.

Key words: creative abilities, creativity, primary school age, imagination, originality, productivity and flexibility of thinking, verbal imagination, self-rating, behavioral characteristics of primary school children.

Отримано: 9.03.2015 р.

УДК 37.015.3:005.32

М.В. Кормишев

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ ТА РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ ОСОБИСТОСТІ

М.В. Кормишев. Методологічні проблеми феноменології та розвитку мотивації учіння особистості. У статті проаналізовано наукові дослідження зарубіжних та вітчизняних психологів з проблеми феноменології та розвитку мотивації учіння особистості. Мотивація учіння є одним із визначальних чинників ефективності навчального процесу. Дослідження умов та механізмів розвитку сфери мотивації учіння особистості становить окрему галузь наукових пошуків і є на часі особливо актуальним. Здійснений теоретичний аналіз концепцій і підходів до вивчення феномену розвитку мотивації учіння репрезентував її сутність, закономірності та механізми формування залежно від внутрішніх і зовнішніх умов розвитку особистості,